

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

„En dit gezegd hebbende, toonde Hij hun Zijn handen en Zijn zijde...”

Joh. 20 : 20a.

Wanneer de discipelen op de dag van Christus' verrijzenis 's avonds in Jeruzalem bijeen zijn, leven zij nog allerminst uit de blijdschap van Pasen.

Zij hebben de deuren gesloten uit vrees voor de Joden.

Wij kunnen dat heel goed begrijpen.

Zij leefden temidden van de vijanden van hun Meester.

Voor het oog der mensen hadden die vijanden overwonnen.

De rechtvaardige was gestorven aan het kruis.

Door de feiten gedwongen hebben de jongeren zich neergelegd bij de overwinning van de macht van de zonde en de dood.

De machten die Christus doodden bedreigden ook hen.

Te meer sinds er geruchten rondgingen dat de discipelen Zijn lichaam hadden gestolen.

Is dit niet een vertrouwd beeld uit de wereld waarin wij leven?

Daarin wordt de rechtvaardige verdrukt en gedood en voeren Satan, zonde en dood een schier niet te verbreken heerschappij.

Dat is onze wereld en velen hebben zich bij de feiten neergelegd.

Dan komt de vrees en gaan in de kerk de deuren op slot.

Het wordt een belegerde veste; hoe lang zullen we het houden?

Plotseling stond de Heiland in het midden van de jongeren.

Hij is dood geweest en zie Hij leeft!

Hij toonde hun Zijn handen en Zijn zijde.

De littekenen van Zijn wonden spraken een duidelijke taal.

Hij, Die aan het kruis stierf, stond levend onder hen.

Toen ging voor de discipelen een nieuwe wereld open.

Petrus schreef later dat zij werden wedergeboren tot een levende hoop. Het is de wereld waarin Christus onsterfelijk uit de dood is verrezen, Satan is ontroond en de dood verslonden tot overwinning.

De tekenen in Zijn handen en zijde waren niet alleen littekenen die herinnerden aan Zijn lijden, maar niet minder tekenen van Zijn overwinning en heerlijkheid.

In die wereld leidt Christus de Zijnen binnen.

In Zijn koninkrijk waarin vloek en dood zijn overwonnen.

Wij moeten door het geloof die heerlijkheid van Christus zien.

Voor het oog is de wereld niet veel veranderd.

Gods kinderen ontmoeten, wanneer zij hun zending in deze wereld bewust aanvaarden, dezelfde vijandschap als hun Meester.

In deze wereld lijden zij mee onder het geweld van vloek en dood.

Dikwijls weten zij geen raad met hun lijden, hun kruis, hun leed en hun wonden.

Dan zuchten zij onder het kruis en spreken van beproeving en van de moeiten van het leven uit het geloof.

Zij krijgen de neiging om de deuren te sluiten en in angst te wachten op wat komen gaat.

Totdat zij door het geloof de heerlijkheid van Christus zien.

Dan gaan zij een andere wereld binnen.

In die wereld zijn de wonden van Christus tekenen van Zijn overwinning en heerlijkheid. Zo ook voor de Zijnen!

De discipelen hebben de deuren van het slot gedaan en zijn vrijmoedig gaan getuigen van de heerlijkheid van hun verrezen Heer.

Zij hebben in die strijd smaad geleden en wonden opgelopen.

Zij waren er blij mee, omdat zij waardig geacht werden smaadheid ter wille van hun Heer te lijden.

Het waren tekenen van Zijn overwinning en heerlijkheid in hun leven.

Paulus schrijft dat de kinderen van God in verdrukking, benauwdheid, vervolging, honger, naaktheid, gevaar of zwaard, meer dan overwinnaars zijn.

In dat koninkrijk roept de levende Christus ons allen.

En Hij zegt: „Dat is uw leven”.

Is het niet wonderlijk rijk en schoon?

In de wereld weet men geen raad met de zogenaamde schaduwzijden van het leven.

Wat moet men beginnen met lijdenden, zwakken, ellendigen, zwakzinnigen en hulpbehoevenden?

UIT DE INHOUD:	
„En dit gezegd hebbende, toonde Hij hun Zijn handen en Zijn zijde...”	V. d. K.
Een uitdaging aan de kerk (II)	C. V.
Ons doopsformulier (II)	H. J. J.
Kerken in Schotland (IV)	J. M.
Ons zingen in de kerk	D. W. L. M.
Industrie en zondag (I)	J. W.
Brieven uit het Verre Westen	W. v. d. K.
Boekbespreking	H. C. E. S.-L.
Kritische krabbel	Frater
Persschouw	C. V.
Kerknieuws	

Wij weten er dikwijls evenmin raad mee en spreken even een stichtelijk woord over geduld en volharding....

Maar Christus weet raad!

Hij zegt tot allen die Hem volgen in de wereld van Zijn koninkrijk dat de wonden die we dragen tekenen zijn van overwinning en heerlijkheid.

In Zijn koninkrijk zijn de armen en de treurende en de vervolgd zalig!

Dat is de vreugde van Pasen.

Haarl.meer O.Z.

Van der Kwast.

Een uitdaging aan de kerk

II

Over het ware preken

In dit tweede artikel willen we iets schrijven naar aanleiding van de klachten, welke in de secten over de kerk worden gehoord.

Ik wees er reeds op, dat men met deze klachten voorzichtig moet zijn. Ze kunnen zeker niet zonder meer worden overgenomen. Maar tegelijk moet men zich ook ten aanzien van die klachten in herinnering houden, dat men zeer veel kan leren van zijn „vijanden”. Ze zien onze fouten en zonden meestal zeer scherp, scherper dan wij zelf en onze geestverwanten dat doen. Ja zeker, ze constateren die soms met vreugde en buiten ze tot het laatste toe uit ten voordele van zichzelf en eigen groep en tot schade van de tegenstanders — maar dwaas is ieder, die niet aandachtig naar hen luistert en niet met beschaming erkent wat ze goed hebben gezien.

Laat ik eerst iets zeggen over de prediking.

Ik herinner me op dit moment een opmerking van een jong predikant. Hij had met enthousiasme gestudeerd. Was behoorlijk theologisch georiënteerd. Leefde ook intens mee met „de” kwesties, welke in de kerkelijke pers aan de orde waren. Had een behoorlijk inzicht in de problemen van, laat ik maar zeggen, de „gereformeerde gezindte” enz. Kortom hij was, wat men noemt theologisch en kerkelijk goed bij de tijd.

Toen hij een poos in de pastorie was en het predikantswerk met grote toewijding had aangevat, slaakte hij eens de verzuchting: Van de problemen waarover we als theologisch en kerkelijk geïnteresseerden praten en waar de kranten vol van staan, merk je in de gemeente zeer weinig. En van de problemen, de levensproblemen, waar je in het

domineeswerk elke dag tegenaan loopt, lees je in de krant nagenoeg niets.

Ik geloof, dat deze opmerking een hoog waarheidsgehalte bevat.

Ik herinner me goed, dat een dergelijke ervaring mij in mijn predikantentijd ook meermalen benauwde.

Kwam dit omdat de krantschrijvers en degenen die hen droegen en volgden — het was steeds een klein percentage van de gemeente — dat echte leven en de echte nood niet kenden? Het is moeilijk te geloven. Of dat ze voor de bespreking daarvan hun krant niet wilden gebruiken? Of dat ze hun problemen toch de belangrijkste achten? Ik weet het niet, maar de genoemde ervaring was reëel. Wat werkelijk in de gemeente leefde, haar nood — daarvan kwam weinig in de krant.

Wat nu ten aanzien van de verhouding van de kerkelijke pers en het werkelijke leven der gemeente het geval kan zijn, kan ook gelden van de prediking. Dit namelijk, dat ze de werkelijke mens, de mens met zijn werkelijke zonden, moeiten, aanvechtingen verdriet, nederlagen, strijd, de mens midden in het werkelijke leven van deze tijd niet raakt.

Ja, dat kan gebeuren.

En ik heb dikwijls de klacht vernomen, dat dit ook onder ons wel het geval is. Ik kan over de juistheid van die klacht uiteraard niet voldoende oordelen. Maar dat ze gehoord wordt is zeker.

Als de prediking zo buiten het werkelijke leven staat is dat een ernstig ding.

De man op de preekstoel levert dan misschien nog wel juiste, geleerde, diepe, orthodoxe werkstukken. Maar dikwijls is zelfs dat niet eens het geval. De gemeente wordt ook wel getraakteerd op een fragment tweede-

rangs theologie, een herkauwsel van wat een of ander groot man vroeger schreef, of mis-schien zelfs wel op een collectie gemeen-plaatsen!

Je hoort dan op z'n best gans getrouwe en rechtzinnige verhandelingen over zonde en genade, over verbond, verbondsbelofte, verbondseis, verbondszegen, verbondsvloek enz., enz.; over kerk, kerkvergadering, kerkstrijd, kerkverraad, enz., enz.; Voorts krijgen de roomsen, de remonstranten, de synodalen, de barthianen en andere afwijkende lieden periodiek hun pak slaag. Wat zo gezegd wordt, zijn dikwijls zonder meer „waarheden”. Voorts worden ook zonden gesignaleerd. Soms een lange rij. En dan vooral zulke, die duidelijk in het oog vallen. Het gaan naar de bioscoop enz., het al of niet lid zijn van bepaalde organisaties, het al of niet lezen van bepaalde kranten enz.

* * *

Wat is van dit beangstigende verschijnsel de oorzaak?

Men moet met het geven van een antwoord op deze vraag zeer voorzichtig zijn.

Er kunnen daarbij immers allerlei factoren in het spel zijn. Factoren, die het gevolg zijn van een bepaalde levensleiding, van bijzondere levensomstandigheden van de prediker. Men kan te doen hebben met een tijdelijk verschijnsel. Ook onmacht om te zeggen wat men eigenlijk zeggen wil kan een rol spelen. De levenskijk van de domine kan vertheoretiseerd zijn, zodat hij de Schrift en de mensen niet anders kan zien dan door het gekleurde glas van een „theologie”, een theorie, een schema.

Maar dit vooropgesteld moet men zeggen, dat de genoemde ellendige situatie ten aanzien van de prediking uiteindelijk hierin haar oorzaak vindt, dat de prediker het woord Gods als **concreet, levend woord, als evangelie dat door God zelf tot zijn volk wordt gericht**, en dan speciaal zoals God dat spreekt in de tekst der prediking, toch niet werkelijk verstaat en kent. En in onlosmakelijk verband daarmee, dat hij het werkelijke leven van de mensen tot wie hij spreekt in feite ook niet verstaat en kent.

De man op de preekstoel kan misschien wel een massa van de bijbel afweten. Zeer knap zijn op taalkundig, archeologisch, historisch, exegetisch, dogmatisch gebied. Maar desondanks toch de bijbel, als het levende, tot de mensen in hun actuele leven gerichte woord Gods, niet echt kennen. En evenzo kan het voorkomen dat hij — zelfs al weet hij veel af van psychologie enz. — toch het leven van de gemeenteleden niet echt kent, daarin niet kan inkomen, in ieder geval daar in feite niet inkomt.

* * *

Wanneer ik over deze dingen nadenk, komt me altijd een woord van Prof. Schilder in de gedachten. Toen ik nog niet zo lang predikant was had ik eens een gesprek met hem over de prediking. Ik vroeg hem o.a.: wat vindt u het moeilijkste bij het maken van een preek? We hadden nl. allerlei aspecten daarvan besproken. Zonder zich één moment te bedenken antwoordde hij: „Je tijd kennen, de mensen kennen!” Ik wil wel eerlijk bekennen, dat mij dat antwoord toen bevreesde. Maar later heb ik steeds meer de wijsheid daarvan leren inzien.

Het is immers zo dat ons in de Schrift tegemoet treedt, in ons leven indringt, de levende God, die in Christus, door de Heilige Geest, tot de werkelijke mensen komt in hun zonden en ellende; de God, die deze mensen grijpt en langs wonderse wegen in hen zijn genade doet triumferen; de God, die de mensen in hun dwaasheden, zonden, conflicten, afdwalingen, raadselen, duisternissen, aanvechtingen, moeiten en strijd — leidt, bestraft, kastijdt, troost, verlost en die hen zo door de stormen van het leven heen draagt naar het Vaderhuis.

En zie, dat alles moet gekend, verstaan worden om dat te kunnen prèken. Dat verstaan en kennen is evenwel heel wat anders en oneindig veel meer dan daaromtrent wat theoretisch wetenschap bezitten, daarover wat kunnen redeneren en debatteren! Als er dat verstaan en kennen niet is, als er niet is het „zien” van dat alles, dan kan men er niet over spreken zó, dat Gods boodschap tot zijn recht komt; zo, dat het hart van de mensen wordt geraakt; zo, dat de hoorders eigen leven in het gepredikte woord geheel betrok-

ken zien; zo, dat ze het fel beseffen: het gaat hier over mijzelf, over mijn zaak, en dat met de laatste ernst, als een zaak van leven of dood.

* * *

Het is al meer opgemerkt — en ik wil er in dit verband nog weer eens met nadruk op wijzen — dat er een innig verband, een wederkerige relatie bestaat tussen het kennen van de Schrift als het levende woord Gods en het kennen van de werkelijke mens, de mens zoals hij hier en nu leeft en lijdt.

Calvijn heeft er in zijn Institutie reeds op gewezen, al direct op de eerste pagina daarvan, dat er een innig, onlosmakelijk en wederkerig verband is tussen het kennen van God — en dat is in concreto het kennen van God, zoals Hij zich in de Schriften laat horen en zien — en het kennen van de mens.

Zo nauw zijn die aan elkaar verbonden, dat de ene kennis zonder de ander eenvoudig niet mogelijk is. Dat wij in zoverre we God kennen ook de mens kennen. En omgekeerd, dat we, in zoverre we de mens waarlijk kennen, wij ook God kennen.

Het gaat Calvijn hier, zoals vanzelf spreekt, om het wáre, het lévende kennen, dat onlosmakelijk verbonden is met, dat ook afhankelijk is van de ware **liefde**, ja, daarvan een onderdeel is. Het is een kennen, dat tegelijk gemeenschap is en dienst.

Nog concreter dan in zijn Institutie heeft Calvijn dit in zijn inleiding van zijn commentaar op de Psalmen gezegd. Als de lezers van mijn boek, zo schreef hij daarin, enige vrucht van mijn werk ontvangen, dan wil ik graag, dat ze zullen weten, dat de **ervaringen**, welke ik opdeed in de strijd, waarin de Here mij wierp en oefende, mij bij het verklaren van de Psalmen zeer hebben geholpen. En wel op tweeërlei wijs. In de eerste plaats om alles wat ik in de psalmen aan „leer” vond toe te passen en aan te wenden met het oog op het gebruik daarvan in zijn tijd. Maar in de tweede plaats ook om, dank zij die ervaringen, gemakkelijk te komen tot het verstaan van wat de psalmdichters schreven.

Men hoort uit deze woorden inderdaad wel zeer duidelijk hoe nauw de levenservaring, dat wil zeggen: het kennen van de mens in zijn velerlei levensomstandigheden, met het kennen der Schrift verbonden is. In zoverre ik de Schrift waarlijk ken, ken ik het mensenleven, weet ik er weg in en weg mee, weet ik waar ik daarmee aan toe ben. Maar ook: in zoverre ik het mensenleven waarlijk ken in zijn hoogten en diepten, zijn strijd en overwinning, zijn zonden en lijden, aanvechtingen,

moeiten, verdriet en vreugde — ken ik de Schrift.

* * *

Om tot het ware prediken te komen is het dus vóór alles nodig het woord Gods te kennen als zijn levend woord.

Ik weet het: velen zullen zeggen: Dat is een waarheid als een koe. Het is oud nieuws. Als je zo iets zegt ben je bezig met het open-trappen van een wagenwijd openstaande deur. En als je niets anders te vertellen hebt, houd dan je mond maar.

Ik zou hen, die dat zeggen dit willen vragen: hoe komt het dan toch dat men onder christenen het woord Gods toch inderdaad dikwijls **niet** zo kent? Ja, dat gedurende lange perioden, ook in streng orthodoxe kerken, dit ware kennen van het woord slechts sporadisch werd gevonden?

En voorts zou ik willen opmerken: het ware kennen van de Schrift kan theoretisch niet nader omschreven worden, niet in zijn kern verstandelijk worden gevat. Wie dat woord zó kent weet wat dit kennen is, maar wie het niet zo kent kan nooit verstaan wat het eigensoortige, het wonderlijke daarvan is.

Wie in 't water viel en pas gered werd toen hij reeds bewusteloos en bijna verdrongen was, die **weet** wat het is in de greep van de dood te zijn, de dood onder ogen te zien. Alleen zó kon hij dat ook „leren”! Maar duidelijk maken aan een ander wat dat is, dat kan zo'n bijna verdrongene nooit. Er blijft tussen de prachtigste en diepste beschrijving van zijn doodservaring en de ervaring, de kennis ervan steeds een kloof.

Welnu op een dergelijke wijze staat het nu ook met het kennen van het levende woord Gods. Het is iets unieks. Een gegrepen worden, veel dieper, en heel anders dan bij het intellectuele inzien, het verstandelijk grijpen het geval is. Het is een gave van de Heilige Geest. Een gave die elke dag vernieuwd moet worden. Het wordt alleen geschonken op een voortdurend gebed. Het valt alleen ten deel aan barmhartigen, zachtmoedigen, ootmoedigen, aan hen die gebroken zijn van hart en verslagen van geest. Het is een wonder dat ons ten deel valt als een volkomen verbeurd geschenk en dat alleen zó kan worden bezeten en gebruikt.

En nog eens: alleen als er dit kennen is kan er van echt preken sprake zijn!

En dan komt er ook het kennen van de kudde, van de mensen.

Daarover een volgende keer.

C. V.

Ons doopsformulier

II

Ten tweede betuigt en verzegelt ons de Heilige Doop de afwassing der zonden door Jezus Christus.

Nadat in het formulier eerst de ellende is aangewezen komt nu de verlossing aan de beurt. De doop is een teken en zegel van de afwassing der zonden.

Als teken laat de doop ons zien de reiniging van onze zonden. Het is volkomen duidelijk. Zoals water vuiligheid wegwast, zo wordt de vuilheid der zonde weggewassen door het bloed en de Geest van Christus. De doop wijst ons als een teken naar de betekende zaak: vergeving der zonden en een nieuw leven. Die ons in Christus Jezus worden geschonken.

Verder is de doop ook een zegel. Dit woord wordt door Paulus gebruikt in de brief aan de Romeinen. Daar zegt hij van Abraham: „En hij heeft het teken der besnijdenis ontvangen tot een zegel der rechtvaardigheid des geloofs”. In de besnijdenis ontving Abraham de bevestiging, het zichtbaar bewijs, dat de rechtvaardigheid niet uit de werken maar uit het geloof was. Zo is de doop een zegel op het Evangelie van de vrijspraak der schuld door Christus Jezus.

Als we vragen: Wat of wie worden nu verzegeld? dan is het antwoord: Niet het kind of wat in het gedoopte kind is, maar Gods belofte. De HERE komt onze grofheid en zwakheid te hulp en hecht aan het hoorbare Evangelie een zichtbaar zegel. Hij laat

ons horen: U komt de belofte toe en uw kinderen. En Hij laat ons diezelfde belofte zien in de doop. Wij mogen aanschouwen in de doop het zichtbare Evangelie van de welwillendheid Gods over ons en onze kinderen.

Natuurlijk heeft dat zegel alleen waarde voor ons als wij het Evangelie geloven. Stel dat u een belangrijk stuk thuis wordt gestuurd. Ge leest het en werpt het minachtend weg. De inhoud interesseert u niet. Dan kan het u ook niet schelen of het een gezegeld stuk is. Al stonden er ook tien of honderd zegels op dat stuk, dan interesseerde het u nog niet. De inhoud laat u koud, daarom zeggen de zegels u niets.

Zo staat het nu ook met de doop. Als het Evangelie u koud laat dan zegt de doop als zegel op dat Evangelie u niets. Maar als gij hongert en dorst naar de vergeving der zonden, dan begint die doop voor u belangrijk te worden. Als ge in zonden valt en haast niet durft geloven, dat er bij de HERE vergeving is, dan leest of hoort ge het Evangelie. Maar ge twijfelt of er voor u en in dit geval wel vergeving is. En dan „kijkt” ge naar uw doop. Dan ziet ge daar het zegel, dat als het ware op het Evangelie gedrukt is. Dat ziet ge dan ook bij elke bediening van de doop. En zo wil de HERE het u inprenten, dat ge aan Zijn barmhartigheid niet moogt vertwijfelen.

* * *

Daarom worden wij gedoopt in den naam Gods, des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes.

Kerken in Schotland

IV

Nog eens uit de Schotse Confessie, 1560

Nog een keer willen wij vertoeven bij het merkwaardig monument uit de tijd van de invoering der reformatie in Schotland. Zoals we de vorige keren vermeldden, werd de reformatie in Schotland door een parlamentsbesluit ingevoerd. Bij dit parlamentsbesluit werd de vrijheid der prediking wettelijk toegestaan en gewaarborgd en werd tegelijkertijd de Roomse mis zwaar veroordeeld en deelname daaraan verboden.

Dit is de meest typische trek van de reformatie in Schotland. In ons land is het heel anders gegaan. Zeker er waren in ons land voorstanders van de reformatie in de zestiende eeuw, die de Roomse kerk en eredienst met het zwaard wilden uitroeien wanneer, in een provincie of gewest, de gereformeerden de meerderheid en de leiding in handen hadden. Maar de politiek van Willem van Oranje is juist gericht geweest op **religie-vrede**. Hij haalde zich door deze zijn richting de haat van de koning en van de meeste Roomsers op de hals, en maakte zich tegelijkertijd bij vele gereformeerden verdacht. De prins zelf moet eens gezegd hebben volgens een mededeling van Groen van Prinsterer: „Roomsch en Onroomsch beide zijn tegen mij, om den Religie-vrede, misnoegd”. Verdraagzaamheid jegens de Roomsers werd uitgekreten als begunstiging der **Roomse Kerk**.

Het is interessant om Groen te citeren. Hij schrijft: „Sommige Hervormden hielden het uitroeien der Roomsche Kerk voor onvoorwaardelijke verplichting; de Papist was hun een Heiden en Canaaniet; „doet de afgodendienaars uit uw midden weg; verbreekt hun afgoden; sluit met hen geen verbond; het is noodig, en ook betamelijk en Godzalig, de beloften en eeden geenszins te houden welke men hun, met miskenning der eere van Christus, gedaan heeft”.

„Als Oranje dachten, ondanks de onverdraagzaamheid der Roomsche Kerk, zijn meeste raadsliden (Marnix, Villiers, Taffin); ook de voornaamste Protestanten buiten 's Lands (Olevianus, Beza)”. Hun standpunt was in dezen als volgt.

Houd uw overeenkomsten jegens allen. Gebruik uw gezag naar de voorwaarden waarop gij het bezit. Geen ideologie van een absoluut gezag, derhalve. De Roomsers zijn geen heidenen; wij staan tot hen als Juda tot Israël. Om de afgoderij niet te verdragen, moet men gerechtigd zijn haar te verbannen. Een valse godsdienst tegen te gaan is goed, mits het middel deugdelijk is. De kerk wordt niet met wapens gesticht; de waarheid niet voortgeplant door lichamelijk geweld. Die buiten zijn trachte men door het zwaard des Geestes en de vervulling van elke liefdeplicht te winnen. Alleen op een rechtvaardige handelwijze kan Gods zegen worden verwacht.

U vindt hier de beide uiterste standpunten getypeerd. De Prins en zijn raadsliden waren voor tolerantie, voor religie-vrede. Anderen waren heftige tegenstanders van religie-vrede en wilden de afgoderij en valse godsdienst letterlijk met het zwaard en niet met het zwaard des Geestes uitroeien.

In de Unie van Utrecht werd deze „religie-vrede” overeengekomen.

In Schotland ging het naar de wens van de tegenstanders van „religievrede”. Gevolg was jarenlang strijd en gebeurtenissen waarvan men zich afvraagt: mocht men zo handelen in de naam van Christus? Was dit en dat reformatorisch? Werd daardoor de kerk gebouwd en het koninkrijk Gods bevorderd? Intussen zij men voorzichtig in z'n oordeel. Het is niet gemakkelijk om historische gebeurtenissen billijk te beoordelen. Wij zien zo licht van allerlei over het hoofd dat mede een rol heeft gespeeld in het komen tot een bepaald standpunt en tot bepaalde daden. Wij weten zo weinig van dat wat in een bepaalde tijd omging in de harten en de hoofden van de leidende figuren.

Nu keren we terug tot de Schotse Confessie, die door John Knox en vijf andere theologen was ontworpen. Het parlement had in 1560 dit ontwerp als confessie aangenomen. In ons vorig artikel hebben we uit deze oude Confessie enkele uitspraken geciteerd opdat we

de geest en de opvattingen van de gereformeerden uit die tijd in Schotland zouden leren kennen. We citeerden uit het artikel dat over de kerk en over de merktekenen der ware kerk handelt. Nu willen we het artikel dat over de concilies of over de generale synodes handelt bezien. Het is artikel 20. Het opschrift luidt: „Van generale concilies; van hun macht, gezag en de „oorzaken” waarom zij worden samengeroepen”.

Het woord „oorzaken” in dit opschrift hebben wij tussen aanhalingstekens geplaatst omdat dit woord daar geen oorzaken maar doeleinden betekent. Men gebruikte dit woord „causa” in de zestiende eeuw gewoonlijk in deze voor ons verwarringwekkende zin. Het gaat blijkens het opschrift dus over de macht oftewel de autoriteit, en het gezag en de doeleinden van synodes. Het is de moeite waard eens te lezen hoe de gereformeerden daarover dachten. U vindt in al de gereformeerde belijdenissen van de zestiende eeuw, ook in die van ons land zakelijk dezelfde opvattingen daaromtrent.

Hier komt de inhoud van het artikel, door ons voor de duidelijkheid in een drietal pericopjes gesplitst, die van een kort opschrift voorzien zijn.

De aanvangszinnen:

„Daar we niet snel mogen veroordelen wat vrome mannen, vergader in generale concilies die op wettige wijze bijeengekomen waren, ons voorgesteld hebben, zo zullen we dat toch niet mogen aannemen zonder een rechtvaardig onderzoek, een onderzoek van datgene n.l.

wat in de naam van generale concilies ons wordt voorgeschoven.

„Want het is duidelijk, dat, daar zij mensen waren, sommigen van hen duidelijk gedwaald hebben en dat in zaken van groot gewicht en belang.

„Voorzover dan het concilie zijn besluiten en voorschriften door het duidelijke Woord van God bevestigt, voor zover zullen wij die besluiten eren en omhelzen. Maar als mensen onder de naam van een voorgewend concilie, ons nieuwe artikelen van ons geloof vormen of instellingen maken, die strijden met het Woord van God, dan zullen wij deze (artikelen en instellingen) volstrekt weigeren als leer van de duivel, die onze zielen aftrekt van de stem van onze enige God (1 Tim. 4 : 1)”.

Dit is het begin. Zoals u ziet duidelijke taal. Men weet wat men er aan heeft. Naar de bedoeling behoeft men waarlijk niet te tasten. U ziet diezelfde taal, zakelijk gelijk, in artikel

7 van onze Ned. Geloofsbelijdenis. „Men mag ook gener mensen schriften, hoe heilig zij geweest zijn, gelijkstellen met de Goddelijke Schrifturen, noch de gewoonte met de waarheid Gods (want de Waarheid is boven alles), noch de grote menigte, noch de oudheid, noch de successie van tijden of personen, **noch de conciliën, decreten of besluiten**; want alle mensen zijn uit zich zelve leugenaars en ijdelers dan de ijdelheid zelve. Daarom verwerpen wij van ganser harte al wat met deze onfeilbaren regel (van het Woord der Schrift) niet overeenkomt”. Taal van de gereformeerden in alle landen. Die wat de zakelijke inhoud aangaat vandaag de dag, ook in ons eigen land, nog een actualiteit van de eerste rang heeft. Dat was tijdens de synode van 1943/44 zo. Dat is vandaag in contacten met synodalen nog zo. In artikel 31 van de kerkenorde van Dordrecht is dit reformatorisch principieel tot uitdrukking gebracht.

We vervolgen de tekst van artikel 20 Schotse Confessie.

Nu wordt het **primaire** doel van synodes omschreven.

„Het doel dan waartoe generale concilies samenkwamen, was niet teneinde een eeuwige wet te maken (welke God tevoren niet gemaakt had), noch om nieuwe artikelen van ons geloof te vormen, noch om het Woord van God gezag te geven, noch minder om dit zijn Woord te maken of de ware interpretatie van dit Woord te geven, welke interpretatie niet tevoren in dat Woord zelf uitgedrukt is, maar het doel van concilies was (we bedoelen zulke concilies die die naam verdienen te dragen) tendele de weerlegging van ketterijen en het doen van publieke belijdenis van hun geloof voor de nakomelingen. Deze twee dingen deden zij door het gezag van Gods heilig geschreven Woord en niet door een of andere mening of vooroordeel dat zij (de concilies) niet konden dwalen. Dit zo oordelen wij is het voornaamste doel geweest van generale concilies”.

Nu volgt nog een tweede doel, het secundaire doel.

„Het andere doel was dat er goede orde en regering in de kerk zou zijn. In de kerk (als het huis van God) behoren alle dingen te worden gedaan in goede orde (zie 1 Kor. 14 : 40). Niet dat wij van mening zijn, dat één bestuurswijze en één orde inzake alle plechtigheden in de kerk kan worden aangewezen voor alle eeuwen, tijden en plaatsen. Want daar plechtigheden, zoals mensen ze maken, slechts tijdelijk zijn, zo mogen en moeten zij veranderd worden zo dikwijls als hun gebruik het bijgeloof meer voedt dan dat het de kerk bouwt”.

J. Meester.

Ons zingen in de kerk

Het Kerkorgel

„Laat zich 't orgel overal, bij het juichend vreugdeschal, tot des HEEREN glorie paren”, zingen wij met Psalm 150. En onze kinderen, ook onze kinderen-in-het-verstand, kijken dan even naar het glanzende orgelfront met zijn vele pijpjes en zijn vele klanken. Zeker, het orgel komt in onze psalmen voor, al zult u het in de nieuwe vertaling niet meer aantreffen. Zelfs niet in Genesis 4 : 21, waar Jubal thans de fluit en de citer bespeelt — inplaats van de vader van organisten en harpisten te zijn. Ook in Job (21 : 12 en 30 : 21) is het orgel opgeruimd ten behoeve van de fluit.

Weg orgel dus? Nu, zo hoeft het ook weer niet te gaan. Het orgel moge dan niet in de Schrift zijn genoemd (omdat het in de tegenwoordige staat veel jonger is dan Gods Woord) het is de lezers van ons vorig artikel wel duidelijk, dat de Schrift ons alle aanleiding geeft, een zekere orgel-cultuur in onze kerken te ontwikkelen. Alleen: de Schrift prijst het gebruik van schoonklinkende muziekinstrumenten aan, teneinde daarmee de gezongen **psalmzang** te leiden, aan te vuren, te versieren en op te dragen. De zang is hoofdzaak — de instrumentale muziek heeft alleen betekenis, voorzover zij onze kerkzang verbetert en versiert. Want het is met de mond, dat wij belijden ter zaligheid — niet

met het kerkorgel (Rom. 10 : 10).

Wij zeiden reeds dat de massale psalmzang, zoals die ons sedert 1542 door Calvijn gegeven is, in de loop van de zestiende eeuw om leiding heeft gevraagd. In 1637 ongeveer begon men, de in de kerken nog aanwezige orgels te gebruiken om de kerkzang uit zijn dieptepunt te halen. Huygens deed in zijn boekje „Gebruik en ongebruik van het orgel in de Nederlanden” een bescheiden voorstel: dat althans de aanvangston door het orgel mocht worden aangegeven. Een stapje verder: en dat de zang gesteund mocht worden door het orgel, zoals hij dat in Engeland reeds had gehoord. Nog een stapje verder: dat het orgel vooraf ongeveer tien tot twintig maten muziek zou mogen geven, teneinde niet alleen de melodie, het tempo en de toonhoogte voor te bereiden — maar om tevens de harten der gelovigen te bepalen bij de komende heilige woorden. (Indien het laatste voorstel te ver zou gaan, en conservatieve broeders tegen het orgel als geheel zou innemen, nam hij gaarne dit laatste ten behoeve van het eerste terug!).

Sedertdien ontwikkelde zich het orgel, in grootte, in kracht, in luister, in betekenis, in schoonheid. Het werd een „sterk en onwankelbaar instrument”, geschikt om een volle kerk te brengen tot een ordelijke en daardoor

stichtelijke kerkzang. Veel dichters uit de gouden eeuw hebben het bezongen. Het instrument heeft een grote rol gespeeld bij de ontwikkeling van onze kerkzang, en omgekeerd heeft onze kerkzang de ontwikkeling van het kerkorgel enorm gestimuleerd. Om een enkel wetenschappelijk vastgesteld feit te noemen: de nederlandse kerkhistoricus prof. N. C. Kist (Het kerkelijk Orgelgebruik, 1840) toonde aan, dat bij de invoering van de psalmberijming van 1774, en van de Evangelische gezangen in 1805 een stroom van nieuwe orgels de kerken binnenvloede, respectievelijk een groot aantal instrumenten werd gereviseerd en uitgebreid.

Voor de kerkzang gaan wij uit van een minimum van twee manualen en een pedaalklavier. Dat wil zeggen: de pijpen worden zodanig opgesteld, dat ze vanaf twee handklavieren en een voetklavier bespeeld kunnen worden. Van ouds af heeft de technische ontwikkeling de opstelling van de orgeldelen bepaald.

Oorspronkelijk — u zie de oude miniaturen uit kloosterfolianten — was men al blij wanneer men een tien tot twintig pijpen, naast elkaar op een windlade opgesteld, met behulp van evenveel ventielen tot spreken wist te brengen. In een nieuwe fase werd door elk ventiel een kleine reeks pijpen tot klinken gebracht: te weten een reeks kwinten en octaven. Hiermee was het mixtuurorgel geboren. De volgende stap werd nu, zodanige tussen-schotten tussen de pijpreeksen aan te brengen, dat naar willekeur een aantal koren kon worden uitgeschakeld. Het register deed zijn intrede; let wel: registreren op een orgel is dus van oorsprong niet bijtrekken van geluiden, maar tot zwijgen brengen van een klankgedeelte.

Bij de spreiding van klankkarakters: praestantstemmen, fluiten, strijkende en nasale klanken, ontstond het positief-orgel: een instrument, dat zodanig was afgerond en vervolmaakt, dat het een minimaal aantal bijelkaar behorende registers kon doen spreken. Dat positief (afgeleid van posare, neerzetten, opbouwen) was dus een orgel, dat een vaste plaats nodig had — in tegenstelling tot het vroegere portatief (van portare, dragen) dat meegenomen en opgeborgen kon worden.

Bij de toename van het toetsen- en registerstal ontstond het grote orgel, dat door een prachtige kast vol verguldsel en lofwerk de trots van zijn stad werd. Tegelijk deden de grenzen voor de groei zich gelden: de windladen konden maar een beperkt aantal registers van lucht voorzien — of anders zakte de toon. De nieuwe groei werd gevonden in een extra windlade, die met zijn pijpen in een extra kast werd geplaatst, achter de rug van de organist, en vanaf een speciaal onderklavier bespeeld. Het rugpositief deed zijn intrede in de kerken — en maakte scheiding tussen organist en gemeente. In feite bespeelde de organist dus twee aparte orgels, hetzij bij afwisseling, het-zij tot elkaars begeleiding, hetzij (na de uitvinding der koppelingen) gelijktijdig!

Was het voetklavier oorspronkelijk samengesteld uit enkele plankjes, waarmee men enkele bas-toetsen kon vasthouden (de zogenaamde orgelpunt ontstond, als een figuratief stemmenspel boven een liggende basnoot!) — langzamerhand kreeg dit klavier betekenis voor solospel. Men ging er n.l. een gedragen koraalmelodie mee spelen, waardoor men beide handen vrij kreeg voor snel en wisselend begeleidingsspel. Daarbij kreeg het voetklavier zijn eigen stemmen, dus ook zijn eigen windlade, opgesteld in een eigen orgelkast: het orgel bestond nu reeds uit drie onderdelen.

Daarna ontstonden — wanneer de financiën om een bestemming riepen — nog wel meer klavieren; tegenwoordig zegt men met een germanisme: orgelwerken. Het borstwerk werd uitgevonden: een zeer klein orgeltje, uitsluitend uit kleine en hoge registers samengesteld, dat net tussen de speeltafel en het hoofdwerk kan worden geplaatst, en als tegenhanger van het rugwerk kan gelden. Soms, wanneer de hoogte van het gebouw daar aanleiding toe gaf, bouwde men een apart „positief” als een kroon op het orgel: het kroonpositief. Of men bouwde een nevenwerk vlak boven het hoofdwerk: het bovenwerk. In de laatste tijden werden soms windladen terzijde van het hoofdwerk opgesteld: het zijwerk. Werd een aparte windlade in een zijkast gebouwd (zodat men het

geluid kan doen wegsterven, respectievelijk aanzwellen) dan werd gesproken van een zweilwerk. Indien — zoals zelden gebeurde — dit zweilwerk bovendien nog op grote afstand van de speeltafel werd geplaatst, spreekt men van een echo-werk. Maar de meest voorkomende vorm, waarbij het neven-orgel achter het hoofdwerk geplaatst is, heeft nog altijd geen passende naam gevonden.

Ziehier in een halve kolom ongeveer twaalf eeuwen orgelbouwgesechiedenis. Het is u toegestaan, even te duizelen. Maar daarna zal het u helder worden, dat het orgel in zijn roemruchte ontwikkeling zich lang niet altijd gehouden heeft aan zijn existentiële taak: het leiden, schragen en versieren van de kerkzang. Daartoe zijn geen zes of zeven klavieren nodig; voldoende zijn twee manualen en een pedaal.

Waarom twee — en niet een?

Omdat de kern van de orgeltechniek gelegen is in het triospel: het spel waarbij elke hand een eigen stem voert, en de voeten samen de derde stem vormen. Minder dan dit minimum is een opzettelijke beperking der gegeven mogelijkheden; meer dan dat is niet mogelijk, zolang de mens slechts twee handen heeft.

Ook om andere redenen wordt algemeen

aangenomen, dat een behoorlijk kerkorgel twee klavieren en een voetklavier behoort te hebben. Op twee klavieren is het namelijk mogelijk, de kerkzang af te wisselen met zacht, of anders gekleurd spel; door koppeling, of door voldoende registratie, kan het ene klavier gereed blijven voor de zang — terwijl het andere gebruikt wordt voor inleiding, tussen- of naspel. Ook bij sterke contrasten, in de tekst der psalmen gegeven, moet het mogelijk zijn door klavierwisseling de gemeentezang te regelen. Terwijl het voetklavier sedert eeuwen de basis is geworden, welke de massale zang draagt.

De betekenis van dit voetklavier is groter dan vandaag algemeen wordt verstaan. Zelfs wanneer, door het groot aantal zangstemmen, de hogere klanken van het orgel niet meer gehoord zouden worden, kan de totale gemeentezang nog altijd geregeld worden door de bas. De inzetten, de maat, het tempo, worden door deze bas aangegeven. Zelfs kan — bij onbekende melodieën — de bas, door een spiegelfiguur van de melodie te spelen, in hoge mate de gemeente steunen.

Wij stellen dit laatste vast, omdat bij het thans te behandelen positief van een bas geen sprake meer is.

D. W. L. M.

Industrie en zondag

I

Het is niet zonder bijzondere bedoeling, dat wij deze artikelen over industrie en zondag beginnen met de constatering, dat wij gaan schrijven over een oud vraagstuk. Bijna even oud als de industrialisatie in ons vaderland, is het vraagstuk van de industriële zondagsarbeid.

En de tweede constatering is dan, dat christelijk Nederland zich nooit bijzonder geïnteresseerd heeft voor de gewetensnood van de zeer vele industriearbeiders die in de 20er en 30er jaren werden gedwongen zondagsarbeid te verrichten.

De gedwongen industriële zondagsarbeid is al vele tientallen jaren voor duizenden christenarbeiders een benauwend consciëntieprobleem.

Toen kort na de bevrijding in enkele basis-industrieën de glijdende werkweek werd ingevoerd en de zondag werd opgenomen in de rij van gewone werk- en productiedagen lazten wij geen gloeiende protesten.

De interesse voor de industriële zondagsarbeid is plotseling in alle hevigheid opgeleaid, toen christelijke sprekers en schrijvers werden opgeschrikt door de deskundig geleide protestactie van de Duitse Protestantse en Roomse geestelijkheid tegen de voorgenomen invoering van de glijdende werkweek in de papier- en chemische industrie van Rijnland Westfalen.

Intussen, wij zijn dankbaar, voor die grote belangstelling hoewel die o.i. enkele tientallen jaren telaat gekomen is.

Er is, zeer onlangs, een rapport gepubliceerd van en onder verantwoordelijkheid van de sociaal ethische commissie van het C.N.V. Het is een rapport van een commissie, die alleszins deskundig genoemd mag worden. De commissie werd gevormd door professoren, predikanten, vakbondbestuurders en academici op sociaal en economisch terrein.

Zelfs deze commissie van deskundigen blijkt weinig oog te hebben voor de omvang van de industriële zondagsarbeid in de vooroorlogse jaren.

Wij lezen n.l. in het rapport onder het hoofd: „Zondagsarbeid in het verleden” o.a. „De zondagsarbeid in de industrie had tot voor enkele decennia geen grote omvang. Productiewerkzaamheden op zondag vonden vrijwel alleen plaats in de zuivelfabrieken gedurende enkele uren per dag, en in de suiker- en aardappelmeelfabrieken gedurende enkele weken per jaar. Daarnaast omvatte de zondagsarbeid het aanhouden van vuren, bewakingsdiensten en soortgelijke werkzaamheden”.

Volgens de commissie viel het dus enkele decennia geleden nogal mee met die industriële zondagsarbeid.

Wij delen dat optimisme niet. In de Zaan-

streek, en bij informatie is ons gebleken ook in andere industrieplaatsen en streken, werkten de grote en middelgrote bedrijven in z.g. semi-continu. De regel was, dat die bedrijven werkten van maandagsmorgens 6 tot zondagsmorgens 6 uur. In de bedrijven waar tot zaterdagavond 12 uur werd gewerkt, werd na dat uur op grote schaal schoonmaak en reparatiearbeid verricht.

Hoewel ons geen cijfers ten dienste staan betreffende de omvang van de zondagsarbeid in de vooroorlogse jaren — men maakte toen nog niet zoveel werk van de statistiek — durven wij op grond van eigen ervaring uitspreken, dat de industriële zondagsarbeid in de semi-continubedrijven thans veel minder is, dan voor enkele decennia. Wij worden in deze opvatting gesterkt door het feit, dat een desbetreffend onderzoek uitwees, dat op 1 oktober 1957 nog geen 16% van de werkers in semi-continubedrijven zondagsarbeid verrichtte.

In de jaren voor de oorlog lag dat percentage, althans voor de Zaanstreek, wel 3 à 4 keer zo hoog. In de eerste jaren ná de bevrijding hebben de christelijke industriearbeiders, daarbij gelukkig gesteund door hun roomse en rode collegas, een verbeterd en langdurige strijd moeten voeren voor de regel: zaterdag 9 uur de machines stop; 10 uur de poort dicht. Aanvankelijk met succes, maar nu wordt als regel weer tot zaterdagavond 12 uur gewerkt. Waarmee wij maar zeggen willen, dat de industriële zondagsarbeid voor de oorlog een normaal verschijnsel was.

In zijn mooie boekje „Ons dagelijks werk” geeft Ds Habermehl van de zondagsarbeid deze omschrijving: „Als zondagsarbeid hebben wij te beschouwen alle arbeid, die ons hindert in ons, in bijzondere zin, bezig zijn met Christus en Zijn lichaam. Dat is dus, om te beginnen alle arbeid, die ons hindert in onze kerkgang, doordat zij ons die kerkgang onmogelijk maakt, of doordat zij ons zolang blijft bezig houden, ook tijdens ons zitten in de kerk, dat wij ons in de samenkomst der gemeente niet geheel en al kunnen geven (slapen in de kerk)”.

Welnu, van de glijdende werkweek kan worden gezegd, dat zij ons hindert in onze kerkgang en ons die kerkgang voor een groot deel onmogelijk maakt. Maar van de vooroorlogse regel van werken tot zondagsmorgens 6 uur, kan worden gezegd, en wij weten dat uit eigen ervaring, dat zij ons zo lang bezig houdt, dat wij ons in de samenkomst der gemeente niet geheel en al kunnen geven.

Het zal nu wel duidelijk zijn, waarom wij niet tot titel kozen „De zondag en de glijdende werkweek” of iets dergelijks, maar „Industrie en zondag”.

Wij hopen, dat het nu ook wel duidelijk is, dat wij t.a.v. de industriële zondagsarbeid te maken hebben met een oud vraagstuk.

Als wij antwoord zoeken op de vraag hoe het komt, dat het vraagstuk van de industriele zondagsarbeid, dat vele tientallen jaren de christen industriearbeiders in gewetensconflicten bracht, zo weinig belangstelling ten deel viel en op enkele gunstige uitzonderingen na, het overige kerkvolk en deszelfs voorlichters koud liet, dan weten wij maar één antwoord. N.l., dat de belangstelling voor de sociaal-maatschappelijke vraagstukken en moeilijkheden vroeger nog meer dan thans, onder Gereformeerden ver beneden het toelaatbare minimum lag. En de lijn van die geringe belangstelling zien wij vandaag onder ons nog duidelijk zichtbaar in het feit, dat bij het spreken en schrijven over de problemen van de zondagsrust i.v.m. de glijdende werkweek, de sociale aspecten óf niet worden genoemd, óf in de beschouwingen en conclusies worden verdisconteerd.

En die sociale aspecten mogen en kunnen niet worden genegeerd, omdat ze rechtstreeks verband houden met de roeping der Overheid en de Gerechtigheid. Wij willen zeker niet het sociale of het economische aspect laten domineren, maar wij willen het wél ten volle in rekening brengen.

Het is erg gemakkelijk om t.a.v. de glijdende werkweek het „onaanvaardbaar” uit te spreken. Maar wat zijn de consequenties?

Dit: dat wij zeggen, geen hoogovens meer en een kwijnende en onherroepelijk verdwijnende metaalindustrie, geen bloeiende chemische industrie meer, enz. Wat moeten wij dan met de noodzakelijke industrialisatie, waar moeten de honderdduizenden die in alleen al de beide genoemde bedrijfstakken hun boterham verdienen dan van eten? Mogen wij ons volk overgeven aan de verpaupering?

Zojuist citeerden wij Ds Habermehl; met instemming nemen wij verder dit citaat van hem over: „Het ziet er naar uit, dat de toekomst in betrekking tot de zondagsarbeid, niet zoveel goeds zal brengen. Een uitgeholde zondagsethiek en een relatief klein worden van het aantal der gelovigen staat daar net zo goed schuldig aan als een meer en meer te maken krijgen met de buitenlandse industrie. Onze zondag heeft een bui te wachten, waarvan wij het eerste rommelen al hoorden: Europese economische integratie, glijdende werkweek. Het zal steeds moeilijker worden om uit te maken, of een bepaalde arbeid op zondag noodzakelijk is, of niet. Zolang als motief reparatiewerkzaamheden worden opgegeven, valt dit te controleren door de betrokkenen; evenzo, wanneer als motief wordt genoemd het tijdig afwerken van orders. Maar wanneer als motief moet gelden de handhaving of verbetering van de internationale concurrentiepositie van het bedrijf, dan zal het oordelen over de noodzakelijkheid van zondagsarbeid bij de huidige stand van zaken aan de betrokken werknemers niet best mogelijk zijn. Terwijl wij toch allen weten, dat het bij het handhaven of het verbeteren van de internationale concurrentiepositie van de Nederlandse industrie om belangrijker dingen gaat, dan om kapitaalophoping en money-making door de directie en aandeelhouders”. En ds Habermehl vervolgd: „Zo goed als wij in Nederland de melkerij niet meer kunnen missen en daarom doorgaan met op zondag te melken, zo goed zullen wij misschien in de toekomst de zondagsarbeid op de fabrieken niet meer kunnen missen, willen wij ons volk niet prijs geven aan verpaupering en sociale ellende. Zondagsarbeid op de fabrieken kán net zo belangrijk worden als de zondagsarbeid in de ziekenhuizen. Werken van echte noodzakelijkheid zijn altijd tevens werken van barmhartigheid”.

Dus het hoofd maar in de schoot leggen en ons schikken in het onvermijdelijke?

Neen, zegt Ds Habermehl: „Wij aarzelen niet de gedachte uit te spreken, dat een algemene invoering van de zondagsarbeid in ons land in wezen dezelfde betekenis zal hebben voor de kerk als een vervolging en verdrukking, zoals deze zijn vervolgd aan de kerk in de laatste redenen van Jezus en in het laatste bijbelboek de Openbaring... Moge God Zijn kerk echter voor deze vervolging bewaren! En moge de kerk hier nú reeds tegen waken en bidden”.

Neen; nooit mogen wij de industriele zondagsrust, hetzij in het z.g. drie-ploegenstelsel, hetzij in de glijdende werkweek als een zaak van tweede rang beschouwen.

Als naast de bijkans ongebreidelde zon-

dagsarbeid in de dienstensector, het vervoers- en Horecabedrijf, de verpleging en verzorging, nu ook de industrie tot uitbreiding van de zondagsarbeid overgaat, dan ziet het er voor de gelovigen en voor de Kerk wel heel somber uit.

Altijd zal een belangrijk deel van de gemeente des Heeren aan het werk gebonden zijn. Als vader werkt, of na z'n nachtdienst slaapt, is het gehele gezin verstoken van de stemming van rust en verbondenheid, die de zondag voor het gezin in zijn geheel tot een bijzondere dag maakt.

Daarom vallen wij prof. Schippers bij, als hij in „De industrialisatie en ons volk” zegt: „dat de industrialisatie zo vaak nieuwe zondagsproblemen in het leven roept en velen in de industrialisatie zelfs een nieuwe, de heftigste misschien, de dodelijke wellicht, op de zondag zien”. (blz. 227).

Maar, en daarmee willen wij dit eerste artikel besluiten, laten wij toch voorzichtig zijn met krasse uitspraken en voorbarige conclusies.

Wie het laatste woord zal spreken, en of dat laatste woord ooit door mensen gespro-

ken kan worden, weten wij niet.

Ons past, vooral hier, ootmoed en deemoed. Want de laatste heftige aanval op de zondagsrust en zondagsheiliging kwam niet onverwacht en onvoorzien. Al vele tientallen jaren hebben gelovige industriearbeiders op dit front gevochten, zonder de steun van voorlichters, zonder het gebed van de gemeente.

Nu werken reeds vele duizenden arbeiders op zondag bij de openbare diensten, nog eens vele duizenden werken op zondag bij het openbaar en particulier vervoer te land en ter zee. Dan zijn er nog de Horecabedrijven, de ziekenhuizen en verpleeginrichtingen.

Al zouden nu vandaag, al de industrieën, die met glijdende werkweekplannen en geruchten opereren, hun plannen realiseren, dan zou het percentage zondagsarbeiders niet zo ver oplopen, als de meesten misschien denken.

Waar waren de stoere strijders voor de zondagsrust tien, twintig, dertig jaar geleden?

Jac. Wijnands.

Brieven uit het Verre Westen

„En daarnaast de tegenwerking in eigen kring”, schreef ik in mijn vorige brief. Ja, laat ik er maar geen doekjes om winden, die tegenwerking was de bitterste pil, welke we bij aankomst hier te slikken kregen. En wellicht kom ik in een volgende brief nog eens op die narigheid terug. Doch ditmaal wil ik 't liever over iets anders hebben. Wat daardoor in 't vat blijft, verzuurt helaas niet — er zijn er nog hier, die graag „William of Oranje” de benen zouden breken!

Wat bent U allen, wat was ik vroeger, toch rijk gezegend met ons Christelijk onderwijs in Nederland. Het is er mee, zoals met zoveel dingen: pas wanneer je ze kwijt bent begin je ze op volle waarde te schatten. Herzeg: volle waarde. Want dankbaar voor wat in Nederland door 's Heren gunst is opgebouwd, ben ik altijd wel geweest. Zij het na de vrijmaking, die ook in dit opzicht ons aller ogen weer geopend heeft, met toenemende bezorgdheid voor de toekomst. En deswege verblijd over elke nieuwe echt-gereformeerde school, op waardige wijze tot stand gekomen.

Vergun het mij deze laatste woorden nader toe te lichten. Waarbij ik u verzoek te bedenken, dat schrijver dezes nog Nederlander is en dies geen vreemdeling die z'n neus in andermans zaken steekt. Doch wel iemand, die van een afstand misschien iets scherper ziet en in eigen schoolstrijd hier in New Westminster vergelijkings-materiaal bij de hand heeft.

Op waardige wijze tot stand gekomen — corrigeer mij, indien ik er naast ben, doch lezende over sommige schoolstichtingen in Nederland, wil me die slimmigheid van Jacob in de afspraak met Laban maar niet uit de gedachten. 's Heren beloften had deze aartsvader, maar 't leek hem toch niet verkeerd, zelf ook een handje te helpen met in strepen geschilderde takken wanneer de sterke dieren kwamen drinken. En bij alle verschillende exegese, die natuurlijk mogelijk is, zullen we het toch hierover wel eens zijn, dat Jacob's door de bewoordingen der afspraak niet uitgesloten slimmigheden kwalijk als model-gedrag kunnen worden betiteld. Niet de stijl van een profeet, priester en koning!

Van hier, in Canada, uit niet objectief, doch wel iets objectiever gezien komt het mij helaas voor, dat de wijze waarop Israël 't getal schapen poogde te vergroten en de wijze waarop hier en daar 't aantal gereformeerde scholen in Nederland met één is vermeerderd, wel wat van elkaar weg hebben.

Waarom ik dit zeg? Laat ik 't een en ander mogen aanhalen uit een brief, die ik uit Nederland ontving.

„De financiële gelijkstelling tussen het openbaar en bijzonder algemeen vormend onderwijs is in de Grondwet verankerd. De uitwerking van dit principe is neergelegd in de Lager-onderwijswet 1920, S. 240. Indien een rechtspersoonlijkheid bezittende instelling of vereniging ten behoeve van een bestaande of op te richten lagere school een gebouw wenst te stichten kan zij daartoe tot de raad van de gemeente een aanvraag rich-

ten om de daarvoor benodigde gelden te ontvangen.

Deze aanvraag moet aan bepaalde door de wet gestelde eisen voldoen. Een van deze vereisten is de overlegging van een verklaring, dat de school door een bepaald minimum aantal leerlingen, afhankelijk van het inwonertal voor de betrokken gemeente, zal worden bezocht.

Voor dit minimum-aantal leerlingen mogen behalve in een tweetal thans niet terzake doende uitzonderingen, niet worden medegerekend:

- leerlingen, die de door hen bezochte gelijksoortige openbare school zouden verlaten, zonder deze op het tijdstip, waarop de verklaring wordt overgelegd, gedurende tenminste zes maanden te hebben bezocht, terwijl zij te voren geplaatst waren op een gelijksoortige bijzondere school, welke door heen is verlaten ofschoon zij zijn blijven wonen binnen een afstand van vier kilometer van die school.
- leerlingen, die de door hen bezochte gelijksoortige bijzondere school zouden verlaten, doch voor wie in die school plaatsruimte beschikbaar zoude blijven, tenzij de woning dier leerlingen meer dan vier kilometer van de door hen bezochte gelijksoortige bijzondere school is verwijderd en zij op het tijdstip, waarop de verklaring wordt overgelegd, de door hen te verlaten school reeds gedurende tenminste zes maanden hebben bezocht.

Indien in een bepaald concreet aanwijsbaar geval, wij, bewust van onze verantwoordelijkheid voor de ons door de Here toevertrouwde kinderen, van de noodzaak van gereformerd onderwijs zijn overtuigd, hebben wij de mogelijkheden daartoe te onderzoeken.

De hierboven gereleveerde bepalingen maken ons duidelijk, dat de mogelijkheid daartoe alleen bestaat, indien wij, hetzij lokaal, hetzij interlokaal, een zodanig aantal kinderen, niet medegerekend die kinderen, die reeds een school voor lager onderwijs — binnen een afstand van 4 k.m. — bezoeken, beschikbaar hebben, die de te openen school kunnen bezoeken, als de wet eist.

Het zal duidelijk zijn, dat in een groot aantal gemeenten, waar men van de noodzaak van een eigen gereformeerde school overtuigd is, gelet op het aantal kinderen, de mogelijkheid tot schoolstichting met overheidssubsidie niet aanwezig is. Welke mogelijkheden hebben we dan? M.i. staan ons deze gevallen slechts twee wegen open, n.l.:

- wij trachten met eigen middelen een school te stichten en te exploiteren.
- wij sturen onze kinderen naar de bestaande christelijke scholen, daarbij alle mogelijkheden benuttend om onze kinderen te onderwijzen in de leer der Kerk en vertrouwend op Gods beloften, dat Hij Zijn Kerk, ook in onze kinderen, zal bewaren. Helaas worden er ook andere wegen bewandeld. Als de omstandigheden zo zijn, dat de wet ons geen ruimte voor schoolstichting

met overheidssubsidie biedt, waarom zouden wij die omstandigheden dan niet aan de wettelijke vereisten aanpassen? Dan herinneren wij ons, dat leerlingen, die reeds een gelijksoortige bijzondere school bezoeken, wel mogen worden medegegeld voor een schoolstichting met overheidssubsidie, indien de door hen bezochte school meer dan 4 k.m. van hun woning verwijderd is en zij die school ten minste zes maanden hebben bezocht. Wel dan hebben wij de sleutel immers gevonden? We sturen onze kinderen een half jaar naar een school, die meer dan 4 k.m. van onze woning is verwijderd en... we kunnen een school aanvragen.

Oorspronkelijk kende de Lager-Onderwijs-wet geen beperkingen ten aanzien van de kinderen, die voor de stichting van een school mochten worden medegerekend. Uit bezuinigingsoverwegingen en teneinde onnodige schoolstichting te voorkomen, werden de bovengenoemde beperkingen opgenomen. Wij kunnen dit betreuren. Maar het is een wettelijk voorschrift. Mogen wij door het toepassen van een bepaalde tactiek de verwezenlijking van een wettelijk voorschrift illusoir maken. Het is nooit de bedoeling van de wetgever om op een dergelijke wijze schoolstichting mogelijk te maken. Hebben wij de machten, die over ons gesteld zijn niet onderdanig te zijn? Mogen wij dan op slimmigheidjes uit zijn om toch onze school te bemachtigen? Is gehoorzaamheid aan de Here en Zijn Woord niet een eerste vereiste en betrachten wij die door op onze wijze aan onze school met overheidssubsidie te komen? Hebben wij onze Bijbel wel ooit goed gelezen? Hadden wij dan niet tientallen keren kunnen zien, dat het altijd mis loopt, wanneer wij met slimmigheidjes eerder wat van de Here willen ontvangen, dan Hij 't geven wil, of wanneer wij 's Heren beloften op eigen houtje willen helpen verwezenlijken? Abraham, Lot, Izak, Jacob, David...?"

Ik moet het, helaas, met de broeder-briefschrijver eens zijn. En ben van harte dankbaar dat onze canadese provinciale onderwijs-wet niet zulke verlokkelijke mazen heeft. Want ongetwijfeld zouden we een sluitende redenering in elkaar weten te zetten en haastig door evenvermelde mazen kruipen! Vergeet niet: 't zou ons allemaal tien tot vijftien procent in inkomens schelen!

Met welgemeende groet, de Uwe in Christo.

W. van der Kamp.

BOEKBESPREKING

Piet Prins - Vier Vrienden op de Kloosterhoeve.
(Uitgave: N.V. v.h. Firma Groenedijk, Rotterdam).

Boeken schrijven voor kinderen of jonge mensen is een verantwoordelijke taak. De inhoud en de vorm zijn belangrijk, want lectuur kan grote invloed hebben. Het boek moet levensecht zijn, de kinderen aanspreken in hun taal en gedachtenwereld.

Het christelijke jeugdboek mag daarin natuurlijk ook niet in gebreke blijven. Het boek van Piet Prins doet dat m.i. wél. Het spijt me te moeten zeggen, dat ik er niet enthousiast over kan zijn.

Het verhaal van „Vier Vrienden op de Kloosterhoeve” is in de eerste plaats uiterst zwak van compositie. Het lijkt wel of de schrijver niet weet, wat hij zijn vier vrienden, die de kerstvacantie op de boerderij de Kloosterhoeve mogen doorbrengen, allemaal moet laten beleven. Hij heeft blijkbaar in het gegeven zelf niet genoeg stof kunnen vinden om er een boek van te maken. De oude boer Wolter Hoogeveen moet die leemte dan opvullen met eendeloze verhalen (93 van het 207 bladzijden tellende boek!). Het procédé is bekend: als de koeien gemolken zijn en het brood op is, schuift de familie om de kachel en Opa vertelt. Verhalen, grotendeels uit de geschiedenis geput, die men overal elders met kleine verschillen in details ook kan lezen en die met de logeerpartij op de Kloosterhoeve als zodanig weinig te maken hebben.

Die verhalen maken bovendien de indruk nodig te zijn om de jeugdige lezers in aanraking te brengen met „wat de Here deed aan Zijn volk” of aan „Nederland en Oranje”; met „de boodschap” van het boek dus. Het

KRITISCHE KRABBEL

Vanzelfsprekendheidsgeloof

In verband met bepaalde omstandigheden volgt Frater een cursus E.H.B.O. Lezer(es), U kunt me geloven, dat zoiets interessant en leerzaam is.

Onze cursusleider, doctor in de medicijnen, geeft zich met hart en ziel aan dit werk.

Op de laatstgehouden les had hij een doodshoofd meegebracht. Hij toonde ons de verschillende onderdelen van de menselijke schedel en sprak met bewondering over de fijnheid en doelmatigheid, waarmee dit alles was samengesteld. Totdat hij bij een bepaald onderdeel verklaarde, dat het doel hiervan niet was aan te tonen. Hij merkte slechts op dat er duidelijk uit bleek, dat wij van een bepaalde soort vissen afstamden.

Volgens hem was het bedoelde onderdeel een rest van kieuwen, die wij vroeger hadden gebruikt. Ook de kin, bij de mensen vooruitstekend maar bij de dieren niet, wees op een ontwikkeling van het spraakvermogen. Onze verre voorouders konden dus niet spreken.

Dit evolutiegeloof — want dat is het — is tegenwoordig vanzelfsprekend. De vraag moet evenwel worden gesteld of de afwijzing van dit geloof in christelijke kring ook vanzelfsprekend is.

Er is veel geloof, inderdaad. In de „rechten van de mens”. En in de oecumene. En in „Jezus de Heer”.

Maar onze kinderen worden groot in de sfeer van het vanzelfsprekendheidsgeloof. Doet U er ook wat aan om ze ervoor te bewaren en ertegen te wapenen? Of vind U dat het nog mooi gaat en dat de scherpe kantjes er eens wat af moeten?

Of, bent U zelf een belijder van dit vanzelfsprekendheidsgeloof?

Frater.

doet wat krampachtig aan, dat alles daarin een plaats moet vinden: Rome en Reformatie, verval en modernisme, afscheiding en het Verbond.

Natuurlijk is het goed de kinderen in hun lectuur in aanraking te brengen met gezinnen, die dicht bij de Here en uit het Verbond leven. Maar een dergelijke levensstijl en -instelling moeten m.i. in het gegeven zelf waar gemaakt worden en niet opzettelijk via historische vertellingen erbij geslept worden. Want dan stuiten we weer op een dualisme: het gewone leven op de boerderij beschrijven en 's avonds, als de oude boer vertelt, een stukje kerkgeschiedenis en catechetisch onderricht geven. Dan ligt het er m.i. een beetje te dik op en dus wordt het onecht.

De taal en gedachtenwereld van de hoofdpersoon (de ongeveer 14-jarige) Jaap Hoogeveen lijken me meer die van Piet Prins dan van Jaap Hoogeveen te zijn. Ik geef hiervan twee voorbeelden. Als Jaap op de avond van 1e kerstdag in bed ligt, denkt hij bij zichzelf: „Deze kerstzondag was erg mooi geweest. Geen versieringen, kerstbomen of tierelantijntjes, maar tweemaal een goede kerkgang”... (!!!). En als Jaap (men houde nog steeds de jeugdige leeftijd van deze jongen in 't oog) met zijn vrienden door de bossen rond de Kloosterhoeve zwerft en dit leven van boeren vergelijkt met het werk van zijn vader, die een garage heeft in de stad: „Dat was óók fijn werk. De techniek was evengoed een prachtig ding, dat God gegeven had en in de stad kon je de Here ook dienen in je werk”.

Soms beleven de jongens avonturen, te mooi om waar te zijn. Om te ontkomen aan een everzwijn, dat hen achtervolgt, trekt één van hen zich op aan een boomtak; het zwijn snelt dan tussen de twee jongensbenen door! En een slager, die vlees rondbrengend met één van de vier vrienden ruzie krijgt, gaat de jongen bijna te lijf met een hakmes. (Heeft een slager dat bij zich, als hij zijn klanten bezoekt?)

De schrijver is m.i. niet in staat gebleken zich in het leven van kinderen te verplaatsen. De illustraties zijn m.i., op een enkele uitzondering na, nogal onbeholpen.

H. C. E. Smit-Labots.

PERSCHOUW

Concreet Gods Woord verstaan

Er wordt onder ons veel gesproken over concrete prediking. Of men wel goed inziet wat daaronder moet worden verstaan naar de Schriften is iets anders. Ds Jongeling schreef in het Geref. Kerkblad daarover een goed woord. Hier is het.

Bij het verscheiden van de heer Janse enkele opmerkingen makende over de betekenis van de arbeid van deze broeder in en voor kerk en koninkrijk Gods, hebben we ook gezegd dat Janse de Schriften zo concreet wist te verstaan. Daarmede bedoelden we dit dat Janse, het Woord Gods lezende, zo direct en ongezoekt het kon plaatsen in het leven en de worsteling van de eigen tijd, het zo toepasselijk wist te lezen. Daar had hij geen lange redenering voor nodig, geen omhaal van woorden, geen logisch betoog, voortschrijdend van conclusie tot conclusie. Voor hem spraken de Schriften direct tot ons, midden in ons leven. En hij wist dat ook anderen te doen zien.

Dat is van levensbetekenis voor de kerk. Want de kerk is de vergadering der gelovigen, dat wil zeggen van hen die buigen voor de Schriften: geloven is immers de Schriften aanvaarden en kennen en verstaan als het levende Woord van God. Het gaat in de kerk altijd en alleen maar om het Woord Gods, om het verstaan daarvan, om het buigen daarvoor. We spreken in de belijdenis van drie kenmerken der kerk: de reine predikatie van het Evangelie, de reine bediening der sacramenten en de rechte uitoefening der kerkelijke tucht. En dat is ook wel goed. Maar men kan ook zeggen, gelijk Bavinck destijds opmerkte, dat er eigenlijk maar één kenmerk is: dat is het Woord Gods. Wordt het Woord Gods bewaard, dan is het goed met de prediking en met de sacramenten en met de tucht. Die drie kenmerken zijn niet meer dan nadere uitwerking en toespitsing van het ene kenmerk.

De ganse geschiedenis der kerk is geschiedenis van het verstaan van het Woord Gods, van de worsteling daarom, en dan ook — dat is de andere kant — de geschiedenis van het al minder verstaan van het Woord Gods, de geschiedenis van het afdwalen, van het verblind worden, van het niet meer buigen in geloof en gehoorzaamheid, van eigenwillige godsdienst. De geschiedenis der kerk is een geschiedenis van deformatie en reformatie. En daarin gaat het louter en alleen om het Woord des Heeren.

Er is veel schriftuurlijke wijsheid — dat is iets anders dan geleerdheid — nodig om het Woord Gods concreet te verstaan. Hier dreigen enkele gevaren. Er is het gevaar van biblicisme, dat wil zeggen, dat men elke tekst van de Bijbel zonder meer toepast op het leven van vandaag, zonder rekening te houden met het verband waarin dat Schriftwoord voorkomt, zonder in acht te nemen de tijd en de omstandigheden waaronder dat woord werd gesproken, zonder te denken aan het moment van de geschiedenis des heils waarop die uitspraak werd gedaan. Een duidelijk voorbeeld van biblicisme is dat men zegt: wij moeten niet op de eerste dag der week rusten, maar op de zevende dag, want zo staat het in het vierde gebod. Wie dit beweert houdt er geen rekening mede dat de geschiedenis van Gods koninkrijk verder is gekomen, dat het Pasen is geweest, dat Christus is opgestaan uit de doden, dat alles gedaan is wat gedaan moest worden bij God tot verzoening van de zonden.

Schriftuurlijke wijsheid weet, juist uit de Schriften, dat er voortgang is in de geschiedenis van Gods heil, dat er verandering is van historisch niveau, en dat we dus, wat in een vroegere bedeling en in de omstandigheden van die bedeling gezegd werd, niet zo maar zonder meer kunnen overbrengen op het heden.

In de dertiger jaren werd nogal eens gesproken over heilshistorische prediking. Welnu, daarmede werd dit bedoeld.

Ook dat is dunkt me wel eens verkeerd verstaan. Van heilshistorische prediking is soms wel gemaakt, het uithalen van kunststukjes met een Bijbeltekst, het „christocentrisch maken” van een tekst, waarbij het concrete verstaan van dat Woord Gods verloren ging.

De preek werd een knap in elkaar gepaste legkaart van teksten van Genesis 1 tot Openbaring 22. Zoiets is geen juiste uitwerking van de opzet: heilshistorische prediking. We moeten niet krijgen ontaarding van levende bediening van het Evangelie in een theologisch-heilshistorisch gedachtenpinsel.

Maar onjuiste toepassing neemt de juistheid van de opzet niet weg.

Hiermede hebben we dan meteen geraakt aan een tweede gevaar dat het verstaan van Gods Woord bedreigt: dat we nl. tussen Gods Woord en ons gaan inschuiven de theologische wetenschap. Dat we denken dat de Bijbel eigenlijk alleen maar verstaanbaar is voor de theologen, en dat de gewone kerkleden voor het verstaan van die theologen afhankelijk zijn. Eerst moet de deskundige — dat is dan soms de dominee maar meestal een professor — een verklaring gegeven hebben, en dan pas kunnen wij ermee werken.

Janse heeft menigmaal over dit gevaar geschreven. Hij onderkende scherp de gevaren die dreigden van de kant der wetenschap, ook van de kant der theologische wetenschap.

Dat gevaar heeft zeer duidelijk de kop opgestoken, toen het kwam tot de leeruitspraken van 1942. Afgezien nog van de vraag welke de inhoud dier leeruitspraken was, het is toch onmiskenbaar dat hierin de theologische wetenschap ging heersen over het Woord Gods en over het belijden der kerk. Wat uitgesproken werd in het „houden voor wedergeboren” is iets wat nergens in de Schrift gevonden wordt, het is afgeleid uit bepaalde uitspraken van de Schrift, en dan die uitspraken losgemaakt van wat elders wordt gezegd. Het is vrucht van menselijk systematiserend denken, dat poot de waarheid van het levende Woord Gods te vangen in een schema. Dat is beeldendienst, zonde tegen het tweede gebod.

Als het erom gaat Gods Woord concreet te verstaan, dan is nodig een rechte schriftuurlijke wijsheid. Tengevolge van die wijsheid doorzien we de historie, ook het heden waarin we zelf staan, de worsteling der geesten, en mede tengevolge van dat verstaan lezen we de Bijbel ook weer als het levende Woord Gods voor ons.

Ook dit kunnen we niet in een systeem zetten. Om schriftuurlijke wijsheid te hebben moeten we de Schriften recht te verstaan moeten we schriftuurlijke wijsheid hebben.

Om de historie recht te kennen moeten we de Schriften recht kennen. En om de Schriften voor vandaag goed te lezen moeten we de historie verstaan.

Laten we nu ook maar niet proberen dit te systematiseren, zodat het klopt. Als we dat gaan doen, dan zetten we de schriftuurlijke wijsheid aan kant.

Kennis van de Schrift, kennis van de historische situatie, kennis van de mens — ze hangen ten nauwste samen. Ze komen zonder elkaar niet voor. Ze bepalen elkaar. Ze zinken met elkaar in. Ze groeien met elkaar.

Over Dr H. Colijn

De Haagse Post van 23 april bevatte een lang zeer waarderend artikel over Dr H. Colijn. Het werd gevolgd door een aantal korte uitspraken van belangrijke Nederlandse figuren uit onze tijd, die voldeden aan het verzoek van de H.P. redactie antwoord te geven op de vraag „Hoe ziet U thans in 1960, de persoon van Dr H. Colijn?” Prof. dr Jan Pen, de bekende groningen hoogleraar in de economie antwoordde aldus:

„Zonder moeite kan men vaststellen, dat de macro-economische politiek uit de jaren dertig verkeerd is geweest in zoverre zij voortvloeide uit Colijn's ideaal van „gave gulden” en „bezuiniging”. Nederland heeft te laat gedevalueerd en de binnenlandse bestedingen verkleind, terwijl zij verruimd hadden moeten worden. Alleen de renteniers profiteerden hiervan, terwijl aan de ondernemers, groot en klein, en aan de arbeiders grote economische en sociale schade werd berokkend.

Nu zien alle vakmensen in, dat dit beleid verkeerd was, maar men moet bedenken dat de economen uit Colijn's dagen het vaak ook niet wisten. Sommigen — von Mises en Röpke — gaven averechtse adviezen. De voorstanders van een juister beleid werden onvoldoende gehoord; zij uitten zich trouwens vaak in duistere taal. Keynes publiceerde zijn verlossende „General Theory” in 1936, maar dit voor vakgenoten geschreven tractaat werd eerst niet erg goed begrepen. Het „Plan van de Arbeid” was uit conjunctuur-politiek oogpunt gezond, maar vermengd met typisch socialistische gedachten en daardoor voor velen onaanvaardbaar. De Duitse econoom Schacht begreep meer van het „kringloop-mechanisme” dan menigen, maar men kan het Colijn niet kwalijk nemen dat hij die inzichten miskende. Roosevelt's „New Deal” had gezonde expansieve trekken, maar was als systeem weinig consequent.

Het lijdt verder geen twijfel, dat bepaalde beleidslijnen van vooroorlogse regeringen kunnen worden verklaard uit vervlechting van politiek en „big business”, met name de nauwe banden tussen Colijn en de Koninklijke Shell kunnen niet worden geloofend. Gevolg daarvan was de geringe geneigdheid tot het lenen van Nederlands-Indische concessies aan Amerikaanse olie-maatschappijen. Is zo'n door groeps- en eigenbelang geïnspireerde economische politiek te verwerpen? Men oordele niet te snel: het belang van grote expansieve ondernemingen kan zeer wel met het nationale belang samenvallen. Ook de „kleine luyden”, waarvoor Colijn's partij opkwam, zijn gediend met industriële groei. Alleen, wie Colijn nu vereert als ferm verdediger van Neerlands belang, mag zich niet beklagen als de V.S. ons landingsrechten weigeren. Toch komen de bitterste klachten over deze weigering juist uit het kamp van hen, die de nationale verdiensten van Colijn geen ogenblik in twijfel trekken.

Conclusie: Waar Colijn's politiek faalde, door zijn hardnekkig vasthouden aan achteraf vals gebleken richtlijnen, hangt dit samen met de

schaduwzijden van het karakter, dat Colijn stempelde tot een groot staatsman”.

Dr J. Schouten schreef dit:

„In een periode van rond twintig jaar heb ik in een groot aantal gesprekken en schriftelijke contacten, de persoonlijkheid van Colijn leren kennen en hoogachten, ja vereren. Hij had een groot en nobel karakter. Het is voorgekomen dat er tussen Colijn en mij verschil van inzicht was, enkele malen met betrekking tot belangrijke staatkundige aangelegenheden. Colijn bleek met name in zulke gevallen een man te zijn zonder enige rancune.

Het is onmogelijk in enkele zinnen een oordeel te formuleren over zijn politiek. Was het „zijn politiek”? Colijn was een dominerende figuur, soms sterk dominerend, maar het beleid werd zeker niet uitsluitend door hem bepaald. Er was een regerings-, een kabinetpolitiek.

Ook thans ben ik nog van mening, dat de regeringspolitiek van de jaren dertig in menig opzicht juist is geweest. Dat zij lang niet altijd die positieve resultaten opleverde, welke er aanvankelijk van verwacht werden, was een gevolg van de ongunstige ontwikkeling der wereldverhoudingen. Ik blijf van oordeel dat langs de weg van de uitvoering van openbare werken op grotere schaal niet zou zijn bereikt wat wel geschied is. De werkloosheid was een zeer wrange vrucht van de diep ingrijpende wereldcrisis. De nadelige gevolgen konden op nationaal gebied slechts op zeer beperkte wijze worden getemperd. Dr Colijn was een staatsman van formaat, die zijn vermogens en krachten heeft verteerd in de dienst van het gezag en in dienst van ons volk; hij deed dit gedragen door het geloof dat God hem daartoe riep. Hij heeft ons land onschatbare diensten bewezen”.

Oud-minister C. J. I. Welter gaf zijn oordeel aldus:

„Wij moeten aan Colijn denken in drie gestalten: de onverschrokken en beleidvolle militair, drager van de Eresabel en de Militaire Willemsorde; aan de Indische expert en adviseur, die zo voortreffelijk heeft bijgedragen tot de ontwikkeling van de Buitengewesten, de Empire-buider; en ten slotte aan Colijn als kamerlid en minister, de grote staatsman. Hij was een leider, geroepen om te domineren, en ieder, die hem ontmoette aanvaardde zijn gezag. In de ministerraad tutoyeerde hij iedereen, en iedereen noemde hem „meneer de president”. Hij voelde zich een vader des vaderlands; hij heeft ons land standing en gezag gegeven in de ogen van het buitenland. Hoe anders zou alles gelopen zijn als deze internationaal gezaghebbende figuur in en na de oorlog aan het roer zou hebben gestaan! Was Colijn niet gestorven, hij zou grote invloed hebben gehad op de naoorlogse ontwikkelingen. Ik ben er diep van overtuigd, dat onder Colijn de ontbinding van het Koninkrijk zich op deze wijze nooit zou hebben voltrokken. En het is onze grote tragedie, dat het in onze na-oorlogse democratie ontbroken heeft aan waarlijke volksleiders zoals Colijn er een was”.

Dr W. Drees liet zich als volgt uit:

„Colijn was een grote figuur met bijzondere kwaliteiten en internationaal gezag. Zijn economische politiek hebben wij bestreden: wij stelden daar de onze tegenover, gebaseerd op nieuwe staathuishoudkundige inzichten en neergelegd in ons Plan van de Arbeid.

Hij was typisch een figuur van zijn tijd. Had hij nu geleefd, ik geloof dat hij grote moeite zou hebben gehad de verhoudingen zo te beïnvloeden als voor de oorlog. Wat de naoorlogse ontwikkeling betreft, vooral ten aanzien van Indonesië: ik betwijfel, of hij nog een beslissende invloed op de gebeurtenissen zou hebben kunnen uitoefenen. Ik geloof niet dat het hem gelukt zou zijn de feitelijke omstandigheden, waaronder onze Indonesische politiek werd bepaald, om te buigen”.

Tenslotte antwoordde Prof. Oud zo:

„Mijn mening over de persoon en de politiek van Colijn als minister van Financiën, als minister-president en als minister van Koloniën heb ik uitvoerig uiteengezet in mijn boek „Het jongste verleden”, een parlementaire geschiedenis van ons land van 1918 tot 1940, dat ik gedurende de jaren van de Duitse bezetting heb geschreven.

Ik zie geen reden daarin thans verandering te brengen.

Men moet het werk van een staatsman steeds beoordelen in de lijst van zijn tijd. Daarom is het niet redelijk de Colijn van dertig jaar geleden te toetsen aan de hand van opvattingen omtrent conjunctuurpolitiek, zoals die thans worden gehuldigd. Bovendien moet niet uit het oog worden verloren, dat het voeren van staatkundig beleid iets anders is dan theoretische economie beoefenen”.

Het zou uitermate belangrijk zijn zowel uit internationaal als nationaal oogpunt, en niet minder met het oog op het christelijk, het gereformeerde leven uit de eerste decennien van onze eeuw als een biografie van Colijn verscheen deze grote figuur waardig.

Luther en Melanchton

Uit een of ander dagblad — welk weet ik niet meer — knipte ik dit stuk over de verhouding van Luther en Melanchton.

Luther heeft hun beider verhouding aldus gekendschetst: „Ik ben geboren om met rotten en duivelen te vechten en aan het front te liggen, daarom zijn mijn boeken zo wild en strijdlustig. Ik moet de stammen vellen, de stobben rooien, doornstruiken en heggen omhakken, gaten opvullen en de bodem glad maken, maar Philippus komt met rustige en stille tred achter mij aan, bebouwt de aarde, plant, zaait en begiet, dat het een lust is, naar de gaven die God hem gegeven heeft”.

Zo hebben die twee groten elkaar aangevuld: Luther de vurige, Melanchton de ironische. Luther de stormtrooper, Melanchton, de bemiddelaar.

Even voor hij stierf, schreef hij nog op een stukje papier waarom hij naar de dood haakte: „Gij zult van de zonde verlost, van de zorgen en van de woede der theologen bevrijd zijn; gij zult in het licht komen; gij zult de wonderbare geheimenissen kennen, die gij in dit leven niet hebt kunnen begrijpen”.

Melanchton heeft „de theologen” in al hun benepenheid en fanatisme leren kennen. Van Calvijn schreef hij evenwel: aan dit hart zou ik willen sterven.

C. V.

KERKNIEUWS

Beroepen te Haarlem (voor de Zendingsarbeid op West-Borneo) candidaat W. L. Kurpershoek te Rotterdam.

Kerkdiensten Rockanje. Door de kerkeraad van Rozenburg worden ook dit jaar weer diensten georganiseerd ten behoeve van vacatiegangers te Rockanje en Oostvoorne.

Deze diensten zullen D.V. gehouden worden op 10-17-24 en 31 juli en op 7 en 14 augustus in een zaal van restaurant „Rockanje's Rots” te Rockanje.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op giroreken. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met vermelding voor „Opbouw”.

Abonnementsprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr. Studenten abonnement f 6.- per jaar.

Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.

Drukkerij Steenbergen
ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452
★
Periodieken
Boekwerken
Handeldrukwerk

